

**LÄTTLÄST
VERSION**

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

UNGDOMSSTYRELSENS
2012:3
SKRIFTER

FOKUS 12

Levnadsvillkor för unga med funktionsnedsättning

FOKUS12

Levnadsvillkor för unga med funktionsnedsättning

Lättläst sammanfattning

Inledning

Svensk ungdomspolitik säger att gruppen unga är personer i åldern 13 till 25 år. En grupp unga som är ganska stor, men som man har pratat om ganska lite, är unga med funktionsnedsättning. Att vara ung med en funktionsnedsättning kan betyda att man har svårare att vara med i samhället jämfört med andra unga.

Ungdomsstyrelsen har under år 2012 på uppdrag av regeringen studerat hur unga personer med funktionsnedsättning har det.

Det här är en lättläst sammanfattning av utredningen. Det går att ladda ner hela utredningen eller beställa på Ungdomsstyrelsens hemsida: www.ungdomsstyrelsen.se

Den nationella ungdomspolitikerna vill detta: att alla ungdomar ska ha välfärd och inflytande.

Den svenska funktionshinderspolitiken har genomgått stora förändringar sedan början av 1900-talet. En stor förändring är att man tidigare sagt att problemet ligger hos personen med funktionsnedsättning. Idag har man mer kunskap om hur samhället kan förändras för att göra livet bättre för personer med funktionsnedsättning.

Dagens funktionshinderspolitik säger att personer med funktionsnedsättning ska ha samma möjligheter och rättigheter som andra medborgare.

Funktionshinderspolitiken utgår också från Förenta nationernas, FN:s, internationella konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. För barn och unga med funktionsnedsättning gäller även FN:s konvention om barnets rättigheter.

I rapporten utgår vi från vad Socialstyrelsen säger om funktionsnedsättning och funktionshinder. Funktionsnedsättning är kopplad till en person och behöver inte betyda ett hinder för delaktighet. Det är först om miljö och omgivning är otillgängliga för personer med funktionsnedsättning som det blir ett funktionshinder.

I Ungdomsstyrelsens arbete med att ta fram siffror för att beskriva levnadsvillkoren för gruppen unga personer med funktionsnedsättning har vi mest använt oss av två enkätstudier : Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012 och Statistiska centralbyråns, SCB, Undersökningarna av levnadsförhållanden, som förkortas ULF. I ULF har vi slagit ihop resultaten från åren 2008, 2009, 2010 och 2011.

Enligt Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012 hade 15,9 procent av unga i åldern 16 till 25 år en funktionsnedsättning.

När vi tittade på svaren i ULF har vi delat upp gruppen som svarat att de har någon funktionsnedsättning i de som kan sägas ha en funktionsnedsättning med funktionshinder och de som har en funktionsnedsättning men inte ett funktionshinder.

Vi har gjort så för att undersöka om de som upplever ett funktionshinder har en annan levnadssituation än de som enbart anger en funktionsnedsättning.

Vi har även intervjuat 12 personer i åldern 15 till 29 år med olika typer av funktionsnedsättningar.

Under året har vi bland annat samarbetat med myndigheter som Handisam, Barnombudsmannen, Kulturrådet och Socialstyrelsen. Vi har även samarbetat med forskare och med Nätverket unga för tillgänglighet (NUFT).

Utbildning och lärande

Rätten till utbildning gäller alla.
Funktionshinderspolitiken vill göra utbildning bättre
för personer med funktionsnedsättning.

Vår undersökning visar
att det finns en hel del kvar att göra
innan unga personer med funktionsnedsättning
har samma villkor
som andra i skolan.

På flera punkter
har unga med funktionsnedsättning
det sämre på utbildningsområdet:

- Bland unga med funktionsnedsättning
har fler personer grundskola som högsta avslutad utbildning,
jämfört med övriga unga.
- I gruppen har färre personer
en avslutad eftergymnasial utbildning,
jämfört med övriga unga.
- Bland dem i gruppen som går i skolan
är fler personer
ganska eller mycket missnöjda med sin skolsituation,
jämfört med övriga unga.
- I gruppen är fler personer
ganska eller mycket missnöjda med sin utbildning,
jämfört med övriga unga.
- Av dem i gruppen som går i skolan
har fler personer känt sig otrygga
eller rädda i skolan under senaste halvåret,
jämfört med övriga unga.

Att skillnaderna är stora på flera områden
kan man se som bevis på
att det finns brister i utbildningssystemet.

Bristerna finns i:
hur bra utbildningen är,
hur anpassningen är
hur stödet i undervisningen är,
hur den studiesociala miljön är
och hur tillgängligheten är.

De flesta unga med funktionsnedsättning går i grundskolan och gymnasieskolan.

Elever och deras föräldrar får ibland ta ett stort eget ansvar för att hävda sina rättigheter och få stöd.

Det finns sedan tidigare flera förslag på förbättringar av utbildning i de särskilda skolor som finns för vissa elever med funktionsnedsättning

Antalet studenter med stöd för funktionsnedsättning har ökat på högskolan. Samtidigt vet vi inte hur det är för funktionsnedsatta studenter i den högre utbildningen och hur de ser på stödet.

Tjejer med funktionsnedsättning har en bättre utbildningssituation än killar med funktionsnedsättning.

- Tjejer är ganska nöjda eller mycket nöjda med sin skolsituation jämfört med killar.

- Fler killar bland elever i årskurs 6 och 9 säger att de inte alls har det bra i skolan.

Precis som för den övriga befolkningen finns också skillnader i utbildningsnivå.

- Färre killar har minst en avslutad högskoleutbildning jämfört med tjejer.

Det är fler tjejer än killar som går till högre utbildning.

- I särskolan är det tvärtom. Där finns fler killar än tjejer.

Ungdomsstyrelsens undersökning visar att mycket kan bli bättre för alla barn, elever och vuxenstuderande.

Arbete och försörjning

Funktionshinderspolitiken vill att fler personer med funktionsnedsättning som har nedsatt arbetsförmåga ska få arbete.

Det ska också gå lättare att hitta arbeten som passar dem.

Ungdomspolitikens mål är att alla unga ska ha verklig tillgång till välfärd och inflytande. Att få ett arbete och behålla ett arbete eller en meningsfull daglig sysselsättning är en viktig del i detta.

Vår undersökning visar tydligt att det är svårare att få arbete för unga med funktionsnedsättning:

- Färre har ett arbete och det är vanligare att aldrig ha haft ett arbete.
- Det är vanligare med långtidsarbetslöshet och allt fler unga har aktivitetsersättning.
- Bland unga med funktionsnedsättning som har ett arbete är fler oroliga för att bli arbetslösa, jämfört med övriga unga.

Unga som varken arbetar eller studerar är en särskilt utsatt grupp i samhället. Av dem som dessutom har ersättning för sjukdom eller funktionsnedsättning är det särskilt svårt att få arbete. Bland dem som varken var i jobb eller studier och hade aktivitetsersättning 2009 var det endast 11 procent som började arbeta eller studera året därpå. Motsvarande andel bland övriga unga som varken arbetade eller studerade var 43 procent.

- Det är svårare att få ett arbete för elever i gymnasiesärskolan idag än på 1970-talet.
- Bland unga med funktionsnedsättning hade fler haft problem med att betala hyra eller räkningar under senaste året,

jämfört med övriga unga.

- Det är vanligare att ta emot någon form av ekonomiskt stöd.

- Färre unga med funktionsnedsättning har flyttat hemifrån och en större andel är missnöjda med boendesituationen.

Analysen visar på olika svårigheter för tjejer respektive killar.

- Killar med funktionsnedsättning är oftare arbetslösa och i långtidsarbetslöshet.

- Precis som för befolkningen i stort är det vanligare bland kvinnor med funktionsnedsättning att arbeta deltid jämfört med bland män. Av dem som hade ett arbete var det 45 procent av kvinnorna som arbetade deltid och 15 procent av männen.

- Bland dem som arbetar är fler tjejer oroliga för arbetslöshet jämfört med vad killarna är.

Precis som inom utbildningsområdet blir en del skillnader mellan unga med funktionsnedsättning och unga utan funktionsnedsättning tydligare ju äldre personerna blir.

- Av unga i åldern 23 till 29 år som har funktionsnedsättning och upplever funktionshinder har 45 procent ett arbete, jämfört med 66 procent bland unga utan funktionsnedsättning i samma ålder.

- För gruppen funktionsnedsatta med funktionshinder är det svårt att klara av en oväntad utgift i åldersgrupperna 16 till 22 år och 23 till 29 år. Svårigheterna är större i den äldre gruppen.

Det pågår ett arbete för att underlätta för unga att få arbete, till exempel genom att förbättra skolan och ge stöd till dem som ska gå från studier till arbete.

Det pågår också ett arbete med att förändra hur arbetsgivare ser på personer med funktionsnedsättning och att ge arbetsgivare bättre möjligheter att anställa personer med funktionsnedsättningar.

Men vår undersökning visar att det finns mycket mer man måste göra för att få unga med funktionsnedsättning ut på arbetsmarknaden.

Hälsa och utsatthet

De ungdomspolitiska målen utgår från att en människas hälsa påverkar hennes liv, hennes syn på samhället och hur hon kan vara med i samhället. Unga med funktionsnedsättning är alla olika med olika funktionsnedsättningar som påverkar de ungas liv och hälsa på olika sätt. Men en människas hälsa påverkas även av annat som inte har med funktionsnedsättningen att göra.

Därför måste man arbeta på många olika sätt för att stoppa den ohälsa som kapitlet tydligt visar finns i gruppen unga med funktionsnedsättning. På flera områden har unga med funktionsnedsättning sämre hälsa än unga utan funktionsnedsättning:

- Fler unga med funktionsnedsättning är mycket eller ganska missnöjda med sina liv än övriga unga.
- Fyra gånger så många i gruppen bedömer sitt allmänna hälsotillstånd som ganska dåligt eller mycket dåligt än övriga unga.
- Många fler unga med funktionsnedsättning lider av stress flera gånger i veckan eller varje dag jämfört med unga utan funktionsnedsättning.

- Ungefär var tredje ung person med funktionsnedsättning har blivit mobbade eller utfrysta det senaste halvåret, jämfört med 12 procent bland övriga unga.

- Bland unga med funktionsnedsättning har fler känt sig otrygga det senaste halvåret, jämfört med övriga unga.

- Fler unga med funktionsnedsättning har blivit orättvist behandlad någon gång jämfört med övriga unga.
Fler unga med funktionsnedsättning har blivit orättvist behandlad flera gånger jämfört med övriga unga.

- Fler i gruppen har blivit hotade det senaste halvåret jämfört med övriga unga.

- Tre gånger så ofta har unga med funktionsnedsättning blivit utsatta för misshandel det senaste halvåret jämfört med övriga unga.

- Det är nästan tre gånger så vanligt att unga med funktionsnedsättning är mycket eller ganska missnöjda med sina kompisrelationer jämfört med övriga unga.
Det är även färre unga med funktionsnedsättning som har en nära vän.

- Unga med funktionsnedsättning har sämre tro på framtiden.

Vi ser överlag små eller inga skillnader i gruppen med funktionsnedsättning utifrån ålder, men vissa skillnader för kön.

- Att ha ont i magen är vanligast bland tjejer med funktionsnedsättning.

- Andelen tjejer som har haft tre stressrelaterade symptom flera gånger i veckan är fler jämfört med killar.

- Tjejer känner sig mer otrygga jämfört med killar.

- Över hälften av tjejerna med funktionsnedsättning har varit med om att någon på nätet försökt att få dem att prata om sex eller skicka bilder med sexuellt innehåll när de inte har velat.
Detta var inte alls lika vanligt bland killar.

- Fler killar har varit utsatta för våld utan att de behövt uppsöka läkarvård jämfört med tjejer.

Inflytande och representation

Inflytande och delaktighet är viktiga delar i funktionshinderspolitiken och ungdomspolitikerna. Arbetet ska bland annat göra så att personer med funktionsnedsättning, oavsett ålder, ska kunna vara självständiga och ha självbestämmande.

De ska få säga vad de tycker och folk ska lyssna på dem. De ska kunna vara med och bestämma över de insatser som de får från socialtjänsten.

Unga med funktionsnedsättning tycker de har mindre att säga till om i sitt eget liv jämfört med övriga unga. Men vi ser samtidigt att det politiska intresset och den politiska aktiviteten bland unga med funktionsnedsättning åtminstone är lika som för den övriga ungdomsgruppen:

- Fler unga med funktionsnedsättning säger att de inte alls är intresserade av samhällsfrågor, jämfört med övriga unga. Dubbelt så stor andel säger att de inte alls är intresserade av vad som händer i andra länder.

- Intresset för politik är likadant som bland övriga unga, 40 procent av unga med funktionsnedsättning vill vara med och påverka den lokala politiken. Det är små skillnader mellan unga med funktionsnedsättning

och övriga unga
i hur mycket de är med på politiska aktiviteter.

- Det är lika många i båda grupperna som tycker att de kan föra fram idéer till lokala beslutsfattare.
- Det är lika många i båda grupperna som säger att de har små chanser att föra fram sådana idéer.
- Lika många i båda grupperna vill inte vara med och påverka i frågor i den kommun de bor i.
- En mindre andel bland unga med funktionsnedsättning kan själva överklaga myndighetsbeslut, jämfört bland övriga unga.

Det är små eller inga skillnader i gruppen med funktionsnedsättning utifrån ålder och kön. Men tjejer är lite mer aktiva och tycker bättre om politiska aktiviteter jämfört med killar.

Frågor om inflytande rör de flesta områden. I kapitlet visar vi att:

- Skolorna har regler för hur elever ska kunna få vara med och bestämma.
- Tidigare studier har visat att unga med funktionsnedsättning mer sällan är med i skolaktiviteter jämfört med andra unga.
- Det finns olika sätt att stärka elevers inflytande, bland annat projekt och informationsmaterial för att stärka kunskapen hos lärare, de unga själva och deras föräldrar.

Kunskapen om inflytande i arbetslivet är begränsad. Samtidigt ser vi att unga med funktionsnedsättning mer sällan har eller haft ett arbete. Även kunskapen om inflytande på fritiden är dålig. Det kan vara svårt att få vara med och bestämma själv vilka aktiviteter man ska vara med i. Vi tror att unga med funktionsnedsättning har

inflytande på mötesplatser för unga

Flera nya regler har kommit som ska stärka självbestämmande och inflytande för personer som får stöd från kommunernas socialtjänst. Vi tror att de inte har så mycket att säga till om när det gäller vem som ska ge stöd och hur stödet ska vara. Det pågår också arbete för att stärka barns och ungas inflytande inom socialtjänst, habilitering och vård. Arbetet handlar både om att stärka kunskapen hos olika yrkesgrupper och hos barn och deras föräldrar.

Vi behöver lära oss mer för att fullt ut kunna förstå inflytande för unga med funktionsnedsättning i olika delar av deras liv, exempelvis på arbetet och på fritiden. Idag saknar vi också kunskap om hur många unga med funktionsnedsättning som är representerade i folkvalda församlingar och är med och röstar i valen.

Kultur, fritid och föreningsliv

Kultur och fritid är ett av ungdomspolitikens fem viktigaste områden. Det är viktigt att unga har rätt att vara med i det kulturella och konstnärliga livet och ha en meningsfull och varierande fritid.

I funktionshinderspolitiken handlar det om att förbättra möjligheten för personer med funktionsnedsättning att vara med i kulturlivet och idrottslivet.

För unga med funktionsnedsättning kan det vara särskilt viktigt att få ha något bra och roligt att göra på fritiden. Fritiden kan minska ett utanförskap som man kanske upplever i skolan eller på arbetsplatsen.

Men vi kan se att unga med funktionsnedsättning gör mindre på fritiden jämfört med andra unga.

- Det vanligaste bland unga med funktionsnedsättning är att läsa böcker och att spela, sjunga, dansa och spela teater. Men det är en större andel som aldrig läser, går på bibliotek eller går på kulturevenemang jämfört med övriga unga.

- Unga med funktionsnedsättning motionerar mindre än övriga unga. Andelen unga funktionsnedsatta som idrottar antingen i eller utanför en förening minst varje vecka är mindre än andra unga. Andelen unga med funktionsnedsättning som aldrig idrottar på fritiden är större jämfört med andra unga.

- Unga med funktionsnedsättning är mindre aktiva i föreningslivet än övriga unga.

Den vanligaste mötesplatsen för att träffa kompisar på fritiden är att träffas hemma hos varandra, både bland unga med funktionsnedsättning och bland övriga. Unga med funktionsnedsättning går oftare på offentliga mötesplatser som ungdomens hus och fritidsgårdar.

- Fler unga med funktionsnedsättning har låtit bli att besöka eller vara med i någon fritidsverksamhet för att de är rädda för att bli dåligt bemötta eller illa behandlade.

- Dubbelt så många unga med funktionsnedsättning säger att de har så mycket fritid att de inte vet vad de ska göra med sin tid.

- Unga utan funktionsnedsättning tycker oftare att de har lagom med fritid och att de hinner göra vad de vill jämfört med unga i gruppen funktionsnedsatta.

Jämför vi killar och tjejer i gruppen med funktionsnedsättning ser vi att:

- Det är vanligare att killar upplever att de har lagom med tid för sin fritid jämfört med tjejer.

Tjejer är aktiva kulturutövare i högre grad än killar. Detta gäller såväl bland unga med funktionsnedsättning som unga utan funktionsnedsättning.

- Tjejer idrottar och motionerar mer än killar.
- Killar är oftare aktiva i föreningslivet än tjejer.
- En klart större andel killar än tjejer besöker mötesplatser som ungdomens hus eller fritidsgårdar varje vecka.

Det finns ingen skillnad mellan könen, eller mellan den yngre och den äldre ungdomsgruppen, när det gäller att inte besöka eller delta i någon fritidsverksamhet på grund av rädsla för att bli dåligt bemött eller illa behandlad.

Det är små skillnader mellan de båda åldersgrupperna i de flesta frågor som presenteras i kapitlet.

En orsak till att unga med funktionsnedsättning mer sällan än andra är med i vissa fritidsaktiviteter är att tillgängligheten är dålig. I kapitlet beskriver vi hur det finns bristande kunskap om den fysiska tillgängligheten till anläggningar. Kommunerna är också dåliga på att ställa krav tillgänglighet i de verksamheter som kommunen ger pengar till.

I kapitlet diskuterar vi om fritidsaktiviteter ska vara för alla, det vill säga att unga med funktionsnedsättning och utan funktionsnedsättning ska vara med tillsammans, eller om man ska använda sig av särlösningar. Särlösningar är där bara unga med funktionsnedsättning är med. Vi kommer fram till att man kan behöva båda sätten.

Forskarfördjupning

Författarna Elisabeth Olin
och Bibbi Ringsby Jansson
visar i detta kapitel
hur unga med funktionsnedsättning
ser på sig själva
och hur de hanterar sitt vardagsliv.

Författarna visa också
hur unga med funktionsnedsättning
känner inför hur socialarbetare,
lärare och tjänstemän
på Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan ser på dem.

Kapitlet ska öka förståelsen
för hur de ungas identitet formas av
att vara en människa med funktionsnedsättning
men också en del av de vanliga,
och hur det är att byta däremellan.

Studien innehåller 15 intervjuer
med unga personer
med intellektuella eller psykiska funktionsnedsättningar,
i åldern 19 till 29 år.

Den grupp av unga som artikeln handlar om
beskrivs ofta som en typ av gråzonsklienter,
det vill säga att de befinner sig
mellan det normala och det annorlunda.

Detta gäller för många unga med funktionsnedsättning,
speciellt för dem
som kan klara sig själva för det mesta,
men som kan behöva stöd med delar av livet.

Författarna hittar tre olika sorters personer:

Pragmatiska navigatörer

De pragmatiska navigatörerna är nöjda med livet
och tror på sin egen förmåga
att klara av olika situationer i vardagen.
Flera av dem säger att de
har problem med saker i sin vardag,
men att de klarar sig med hjälp
från andra människor runt omkring.

De pragmatiska navigatörerna tycker

att människor i allmänhet
och socialarbetare och tjänstemän
ser för mycket på vad de inte kan
istället för på vad de kan göra.

Kritiska utmanare:

De kritiska utmanarna
är missnöjda med delar av sitt liv
och är även mer kritiska till samhället
och socialarbetare och tjänstemän.
Även om de själva säger
att de har vissa svårigheter
att klara av saker
tycker de också att samhället ställer för högra krav
vilket gör det ännu svårare.

De kritiska utmanarna anser
att samhällets välfärdsorganisationer
inte ger den hjälp
som de vill ha.
De ser sig inte som offer
utan vill få vara annorlunda,
utan att för den skull stängas ute från samhället.

Missförstådda rebeller:

De missförstådda rebellerna
lever ofta i svåra livssituationer
utan arbete och bostad.
Men de beskriver sina svårigheter
som tillfälliga, bara just nu,
och menar att de behöver hjälp
med vissa saker i livet.
De ser inte sig själva som avvikare.

Personerna i denna grupp
säger att det är systemets fel
och inte deras eget.
De har ofta dåliga erfarenheter
av kontakter med olika vårdgivare.
Många i den här gruppen
drar sig undan
och säger nej till all kontakt
som betyder anpassning och inordning.
Men de har ändå framtidstro
och tror sig själva om
att kunna hitta en plats i samhället,
med eller utan hjälp av socialarbetare och tjänstemän.

Tydligt är att den sociala identitet

som ungdomarna har skapat
skiljer sig från hur socialarbetare
och tjänstemän ser på dem.

Risken är att ungdomar med funktionsnedsättning
låter bli att söka professionell hjälp
eftersom de uppfattar
att det inte stämmer med hur de ser på sig själva.

För att hjälpa unga individer med funktionsnedsättning
att finna sin plats i samhället
behöver tjänstemän inom välfärdsorganisationerna
lyssna mer på de ungas egna berättelser.
Då kan de få kunskap och förståelse
för hur de unga upplever sig själva
och sin vardag.

Goda exempel

I kapitlet beskriver vi goda exempel
från kommuner som arbetar med
att göra livet bättre
för unga personer med funktionsnedsättningar.

Det görs ganska mycket arbete
så vi har valt ut exempel
där de arbetar med intressanta
och framgångsrika metoder.
Vi har delat upp arbetet i våra temaområden:
utbildning, arbete, hälsa, inflytande
samt kultur, fritid och föreningsliv.

De goda exemplen använder sig inte
av enbart en metod,
utan istället arbetar de på flera olika sätt.
De metoder de mest använder sig av är:

Samarbete

I nästan alla exempel finns det
någon form av samarbete
mellan kommuner, myndigheter
och den ideella sektorn.

Genom samarbetet
kan projektet skapa sig
en helhetsbild över individen.
Därefter kopplar man olika insatser
till individen utifrån de behov som finns.

Påverka attityder

Många av verksamheterna arbetar med att försöka ändra på dåliga attityder genom att ordna utbildningar för att öka kunskapen om olika funktionsnedsättningar eller tillgänglighetsfrågor.

Verksamheterna arbetar även med att sprida erfarenheter och stoppa den okunskap och de dåliga attityder som finns kring unga med funktionsnedsättning.

Praktik på arbetsplatser

Att skaffa praktikplatser på olika arbetsplatser är en metod man använder för både elever som går i skolan och för unga som söker jobb.

Elever i skolan kan genom praktik bli stärkta inför att söka arbete efter utbildningen. För unga utan arbete kan praktik ge erfarenheter och nätverk.

Individuellt stöd

För verksamheter som arbetar direkt med personer med funktionsnedsättning är individuellt stöd mycket viktigt. Det kan vara i form av coaching från professionella som arbetar med den unga eller stöd från omgivningen som delar med sig av erfarenheter till jämnåriga.

Många av dem som arbetar med att få ut unga med funktionsnedsättning i arbete eller utbildning hämtar inspiration från metoden Supported Employment, SE.

Metoden utgår från individens förutsättningar och behov. Den unge har till exempel en särskild stödperson under hela arbetsprocessen och så länge den unge känner att det finns ett behov av det. Stödpersonen fungerar även som samordnare kring olika instanser som är kopplade till individen.

Det blir svårt att samarbeta

när myndigheter måste följa olika regler.
Det finns inte tillräckligt med personal och tid.
När man arbetar i projektform
kan det vara svårt att planera framåt
då man inte vet
vad som händer efter projektets slut.
För dem som arbetar med att sprida information
kan det även vara svårt att nå ut
till dem som behöver informationen.

Bland de goda exemplen
finns riktade verksamheter
bara för personer med funktionsnedsättning
och verksamheter som arbetar
för att personer med funktionsnedsättning
ska kunna vara med på sådant som också andra gör.
Båda metoderna är viktiga.

Riktade verksamheter kan vara viktiga
för att stärka en grups självkänsla och skapa trygghet.
Men det behöver inte alltid vara bra
att gruppera unga med funktionsnedsättning
då gruppen består av individer
med olika förutsättningar och behov.
Därför är det viktigt att tänka på individerna
och på vad de behöver.

Men det är också viktigt
för andra verksamheter
att hela tiden arbeta med tillgänglighet
och se till att det finns kunskap
om olika funktionsnedsättningar
för att de ska kunna ha en verksamhet som alla kan komma till,
även personer med funktionsnedsättning.

Här kan du läsa mer om goda exempel

Jobb i sikte, Örebro kommun.

Läs mer här: www.jobbisikte.se

Praktikplatser – ett steg till arbete/sysselsättning.

Bräcke diakoni och Riksgymnasiet Göteborg

Läs mer här: www.brackediakoni.se

Skoldatateket, Trelleborg kommun.

Läs mer här: <http://www.trelleborg.se/barn-utbildning/skoldatatek/>

**Stegen in i arbetslivet (SIA),
Furuboda och Handikappförbundens samarbetsorgan i Skåne**
Här kan du läsa mer om projektet: www.sia.se

Utsikten, Skellefteå kommun.
Läs mer i den här rapporten: <http://www.esf.se/sv/Projektbank/Behallare-for-projekt/Ovre-Norrland/Utsikten/>

**KomAn-vägar ut i arbetslivet för personer med funktionsnedsättning,
Värmdö kommun, Tyresö kommun, Haninge kommun och Nynäshamn
kommun.**
Läs mer här: www.komanprojektet.se/

Working together.
Läs mer här: <http://www.workingtogether.nu/>

Unga mentorer, Region Skåne.
Läs mer här: <http://www.skane.se/sv/Webbplatser/HH/Stod-hjalpmedel/Unga-mentorer/>

Rulle på stan, Region Skåne.
Läs mer i den här rapporten: <http://www.skane.se/Public/HAB/5-Omoss/FoU/bulletiner/bulletin-2009nr02.pdf>

Sesam, Umeå kommun.
Läs mer här: www.umea.se

**Ungdomsråd för unga med funktionsnedsättning,
Botkyrka kommun.**
Läs mer här: <http://www.botkyrka.se/Nyheter/Sidor/Sveriges-första-ungdomsråd-för-unga-med-funktionsnedsättning.aspx>

**Lyssna! – om barns rätt att styra sin personliga assistans,
Intressegruppen för assistansberättigade (IfA).**
Läs mer här: <http://barnochassistans.se/om-lyssna/om-projektet/>

Föreningen Attitydskolan.
Läs mer om här: www.attitydskolan.se.

Kulturorganisationen Share music Sweden.
Läs mer här: www.sharemusic.se

Freja Musikteater, Jönköpings län.
Läs mer här: <http://www.smot.se/ensembler/freja-musikteater/?md5=ead06fdf811a5d16d35a5639cd035bbd>

Fritid för alla, Stockholms stad.

Läs mer här: <http://www.stockholm.se/fritidforalla>

Våga mötas – om tillgänglighet, Sundsvalls kommun.

Läs mer här: <http://www.scenkonstbolaget.se/vagamotas>

Det här kan bli bättre

De politiska målen uppfylls inte

Ungdomspolitikerna vill
att alla unga ska ha verklig tillgång till välfärd
och verklig tillgång till inflytande.
Funktionshinderspolitiken vill
att personer med funktionsnedsättning
ska kunna vara med i samhället
som alla andra
och att det ska vara jämlikt
mellan kvinnor och män.

Vår analys visar
att det fortfarande finns stora delar av detta
som inte fungerar.

Sämre levnadsförhållanden

Vi kan se att unga med funktionsnedsättning
lever sämre liv
än unga utan funktionsnedsättning
inom de allra flesta områden.
Särskilt tydligt är detta inom utbildning,
arbete och hälsa.
I många fall är skillnaderna
mellan grupperna mycket stora
och inom området hälsa
är andelen med funktionsnedsättning
som på olika sätt mår dåligt mycket hög.

Det är skillnad på hur killar och tjejer med funktionsnedsättning
har det i sina liv.

Tjejer med funktionsnedsättning är mer nöjda
med sin skolsituation,
de kommer överens med sina lärare
och har en högre utbildningsnivå.

De är lite mer aktiva när det gäller politik
och tycker också bättre om politik än killar.
Tjejer är mer aktiva kulturutövare
och motionerar också mer.

Men rapporten visar att tjejer med funktionsnedsättning
har ett särskilt utsatt hälsoläge.
De har oftare magont
och symptom på stress.
De känner sig mer otrygga
och är mer utsatta på nätet.
En större andel tjejer arbetar deltid
och de känner att de har för lite tid för sin fritid.

Killar med funktionsnedsättning har det
oftare dåligt i skolan,
fler går i särskolan,
och de är oftare arbetslösa
och mer utsatta för våld.
Killar är lite mer aktiva i föreningslivet
och de känner oftare
att de har lagom med tid till sin fritid.

Ungdomspolitikerna är för unga i åldern 13 till 25 år.
Det händer mycket
under ungdomsåren i en människas liv
och livet kan vara mycket olika
för en 13-åring och en 25-åring.

Sammantaget är skillnaderna mellan den yngre gruppen
och den äldre gruppen inom de flesta områden små.
De främsta skillnaderna
mellan yngre och äldre grupper
av unga med funktionsnedsättning
finns inom arbete och hur man försörjer sig.

Förändring måste fortsätta

Genom historien har samhällets syn
på personer med funktionsnedsättning förändrats.
Från att se funktionsnedsättningen
som kopplad till individen
till att främst se på miljön
och vilka svårigheter där
som kan orsaka ett funktionshinder.
Men det finns tecken på
att man fortfarande lägger problemet hos en person

istället för att se till omgivningen.

Det som mest bestämmer hur
unga personer med funktionsnedsättning lever
är hur mycket samhället är tillgängligt
och hur de blir bemötta av samhället.
Vi behöver tänka ännu mer på
hur strukturerna i samhället kan förändras
för att det ska bli bättre.

Det är också viktigt
att öka kunskapen i samhället.
Vuxna personer är viktiga
när de möter unga med funktionsnedsättning.
De vuxna måste ha kunskap
och rätt attityd.

Ungdomspolitikerna och funktionshinderspolitikerna
styr över många olika områden i samhället.
Därför är det viktigt
att olika myndigheter samarbetar.
Vi har sett att unga med funktionsnedsättning
upplever att det är svårt
att veta vem som ansvarar för vad
och vilken hjälp de kan få.
Det behövs bättre information
och mer samordnade insatser
från dem som möter unga med funktionsnedsättning.

Det görs mycket i hela landet
och inom många områden
för att förbättra situationen
för unga med funktionsnedsättning.
Det är viktigt att samla in
och sprida kunskaper och erfarenheter
från olika projekt och verksamheter
som riktar sig till unga med funktionsnedsättning
inom olika områden.

Svårt när man ska beskriva ungas liv

Det finns flera svårigheter
med att försöka beskriva situationen
för unga med funktionsnedsättning,
eftersom det finns mycket
stora skillnader mellan ungdomarna.
Det är svårt att veta vem som tillhör gruppen.

Att lägga ihop flera olika sorters funktionsnedsättningar till en grupp betyder att man kanske säger saker om deras liv som inte gäller för alla, och att man inte ser viktiga skillnader i gruppen.

Vi tror också att just de grupper av unga som är särskilt utsatta inte svarar på enkätundersökningar. Därför kan svaren i denna studie visa på en bättre bild än hur det är i verkligheten.

I en rapport som på många sätt beskriver skillnader mellan unga med funktionsnedsättning och unga utan funktionsnedsättning är det viktigt att säga att unga med funktionsnedsättning på många sätt inte skiljer sig från andra unga.

Det som är lika för alla i gruppen är att de på olika sätt skiljer sig från hur man ska vara, normen. Men personer inom gruppen med funktionsnedsättning skiljer sig åt lika mycket som personer inom gruppen utan funktionsnedsättning. Våra intervjuer med unga visar tydligt att de unga har en stark önskan att få höra till i samhällsgemenskapen och att inte bli sedda som annorlunda.

Det här måste bli bättre:

- Elevhälsan måste tänka mer på unga med funktionsnedsättning. Man måste också arbeta mer normkritiskt inom idrott och hälsa.
- Förstärk arbetet mot diskriminering genom att påskynda en ny regel som säger att bristande tillgänglighet är diskriminering. Diskrimineringsombudsmannen ska ha en tydligare roll inom funktionshinderspolitiken.

- Utveckla skolornas arbete mot kränkande behandling utifrån ett funktionsnedsättningsperspektiv.
- Se till att skolorna ger eleverna det särskilda stöd de har rätt till.
Fundera på att utöka rätten till särskilt stöd för unga med funktionsnedsättning för att nå längre än de lägsta kunskapskraven.
- Alla studie- och yrkesvägledare ska ha särskild kompetens om hur unga med funktionsnedsättning ska kunna få arbete.
- Förstärk möjligheterna till praktik under utbildningstiden för att ge unga och arbetsgivare mer erfarenhet och ökad kunskap.
- Förstärk Arbetsförmedlingens arbete mot olika skolformer för att stärka kunskapen hos elever och studenter på högskola om hur de kan söka arbete och få stöd med det.
- Öka kunskapen om situationen för studenter med funktionsnedsättning.
- Förstärk ungas och föräldrars kunskap om rättigheter och stöd.
- Skapa öppna och tillgängliga mötesplatser och föreningsverksamheter för unga med funktionsnedsättning.
- Utred färdtjänst och kollektivtrafik utifrån hur ungdomar ser på det.
- Gör statistiken bättre om hur unga med funktionsnedsättning lever. Man måste kunna lära sig mer av statistiken om hur de unga har det i skolan, hur de kan vara med och bestämma och om vad de gör på fritiden.